

פערים בהכנסה ובהבנה

דן בן-דוד

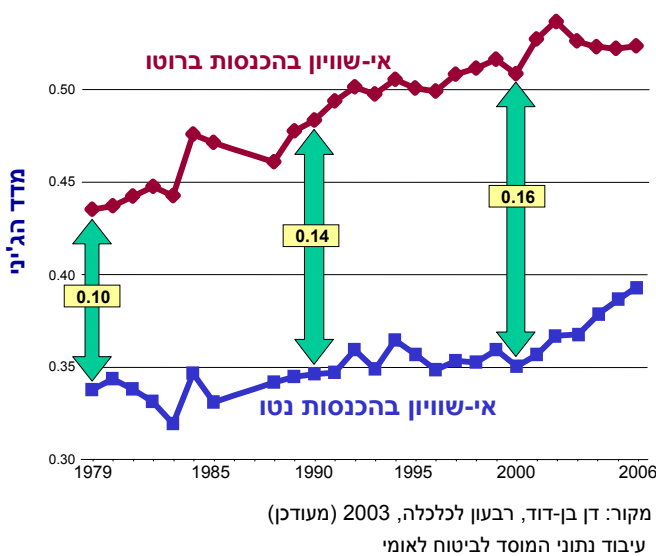
השיח הכלכלי-חברתי בארץ בעייתי בשלושה רבדים. ראשית: אי-הבנה של מושגי יסוד. למשל, כאשר משווים הכנסות על פני זמן, חובה לנטרל מהגידול בהכנסות את העליה ברמת המחירים. לכן, כשמשווים בין הכנסות של תקופות שונות, נתוני ההכנסה צריכים להיות מוצגים במחירים קבועים של שנה אחת בלבד. זה המקור לטעות של אלה הסבורים שהגידול בהכנסת העשירונים הנמוכים בשנים 1990-2006 לא הדביק את עליית המחירים.

הרובד הבעייתי השני נוגע לעיוורון מכוון בכל הנוגע להצגת עובדות לציבור. כך יוצא שצד אחד בדיון מהלל ומשבח את הצמיחה הכלכלית מבלי להזכיר שבמתכונתה הנוכחית, רבים מתקשים להתמודד בתנאי שוק תחרותיים. ככל שישנם כשלי שוק – ובישראל, אלה רבים – מספר המתקשים רק גדל, ועימם, גדלים הפערים הכלכליים.

מאידך, בדו"חות ובהתבטאויות של הצד האחר בדיון, אין כל זכר לנכונות אמירתו של הנשיא קנדי: "כאשר המים גואים, עולות כל הספינות". מ-1967 ועד 2006, תרמה הצמיחה במדינת ישראל לגידול – במחירים קבועים – של 275% ברמת החיים של העניים, כפי שזו באה לידי ביטוי בהכנסה ברוטו הממוצעת של משפחה בעשירון התחתון. אבל, העשירים נהנו הרבה יותר מהצמיחה, ורק מאפיין זה של הצמיחה מוצג על ידי צד זה של הדיון.

הרובד הבעייתי השלישי בשיח הציבורי מתבטא בהבלטת עמדות שטחיות וקוטביות במטרה להשיג כותרות. אלה מונעים הפנמה ציבורית של התמונה הכוללת והקודרת בהרבה מזו שמוצפת על ידי הצדדים.

אי-שוויון בישראל, 1979-2006

במשך יותר משני עשורים וחצי, מאחורי הקלעים ומחוץ לרדאר של הפוליטיקאים והמכונים, הלך וגדל האי-שוויון בהכנסות ברוטו לאורך תוואי ישר כמו סרגל. גידול זה, של 20% במדד הגייני בשנים 1979-2006, הפך את ישראל לאחת המדינות הפחות שוויוניות במערב. חשוב להדגיש שהאי-שוויון בהכנסות ברוטו משקף את הפערים בפועל, אלה שהיו נוצרים לולא היתה קיימת רשת הבטחון החברתית של מסים ותשלומי רווחה.

מדינה שאינה עושה דבר כדי למנוע את הגידול בפועל בפערים חייבת לפעול לאחר מעשה בעזרת מסים ורווחה כדי להקטין את הפערים בהכנסות נטו. כך עשתה ישראל. בשנים 1979-2000, גדל אי-שוויון בהכנסות נטו – שעליו מתמקד הדיון הציבורי – ב-4% "בלבד". כתוצאה, תשלומי הרווחה היו חייבים לגדול מאוד בשנים אלה – לא כדי להקטין פערים, אלא כדי למנוע מהפערים הגדלים בהתמדה בהכנסות ברוטו מלהתבטא בפערים בהכנסות נטו.

ב-1980, היה גודל ההוצאה על בטחון דומה לגודל ההוצאה על חינוך, בריאות ורווחה גם יחד. מאז, זו קטנה ואלה גדלו. היום, הסכום שישראל מוציאה רק על רווחה בלבד גדול מההוצאה על בטחון. זו מגמה שתגמר ברע, אם לא תיעצר בזמן. בעשור הנוכחי, קיבלנו הצצה אל העתיד כאשר המצב הביטחוני והמיתון מנעו את המשך הגידול ברווחה, מה שהוביל לעליה משמעותית באי-שוויון בהכנסות נטו.

בניגוד לעמדות הציבורית המקובלות, יעדים של הגברת צמיחה והקטנת פערים אינם מנוגדים זה לזה. טיפול שורש, הכולל רפורמות מבניות ומקיפות בחינוך ובתעסוקה, יגדיל את מעגל האנשים המסוגלים לעזור לעצמם ולתרום לעמם. אך מדינת ישראל – על נבחריה ומכוניה – ממשיכה לעסוק בקוסמטיקה ובפתרונות מלאכותיים.

כאשר החלק של האוכלוסיה התלוי בחלק האחר הולך וגדל בהתמדה, חייבים להבין כי קיימת נקודת אל-חזור. חוקים שקשה כבר היום להעביר בכנסת לשינוי כיוון יהיו בלתי-אפשריים להעברה בעוד דור.